

Sinema ve Öğretmen İmajı: Türk Filmlerinin Kadın ve Erkek Öğretmen İmajı Açısından İncelenmesi*

Cinema and Teacher Image: Examining Turkish Films in Terms of Female and Male Teacher Image

İbrahim Topakoğlu^{a†}, Suzan Canlı^b

^aMinistry of National Education, Niğde, Türkiye

^bNiğde Ömer Halisdemir University, Niğde, Türkiye

Öz

Bu çalışmada eğitim ve öğretmen temalı Türk filmlerinde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından yansıtılan kadın ve erkek öğretmen imajlarını belirlemek amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak 8 adet film incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak film değerlendirme formu kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmada özgeci davranışlar ve idealistlik bağlamında, kanaat önderi bağlamında, ekonomik durum açısından kadın ve erkek öğretmen imajlarının benzer olduğu belirlenmiştir. Disiplin sağlamada ve toplumsal değişimi gerçekleştirmede benzer imajların yanı sıra farklılıkların da olduğu görülmüştür. Disiplin sağlamada kadın öğretmenlerin tümünün ve erkek öğretmenlerinin çoğunluğunun sosyal pekiştirici kullandığı ve cezadan uzak durdukları gözlenmiştir. Erkek öğretmenlerden sadece birinin ceza kullandığı görülmüştür. Toplumsal değişimi gerçekleştirmede kadın öğretmenlerin görev yaptıkları yerlerde sosyal, ekonomik ve kültürel; erkek öğretmenlerin ise kültürel açıdan toplumu değiştirme çabasında oldukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Türk filmi, öğretmen imajı, eğitim.

Abstract

In this study, it was aimed to determine the images of male and female teachers reflected in Turkish films on education and teacher in terms of teacher-student relationship, teacher-community relationship and economic situation. In this study, which was carried out using case study, one of the qualitative research methods, eight films were examined by using the purposive sampling method. The film evaluation form was used as a data collection tool in the research. Content analysis was used in the analysis of research data. In the research, it has been determined that the images of female and male teachers are similar in terms of altruistic behaviors and idealism, in the context of opinion leaders, and in terms of economic situation. It has been observed that there are differences as well as similar images in enforcing discipline and realizing social change. In providing discipline, it was observed that all female teachers and the majority of male teachers used social reinforcement and avoided punishment. It has been observed that only one of the male teachers used punishment. In the realization of social change, it has been determined that women teachers force change socially, economically and culturally whereas male teachers are trying to change society from a cultural point of view in the places where they work.

Keywords: Cinema, Turkish film, teacher image, education.

© 2022 Başkent University Press, Başkent University Journal of Education. All rights reserved.

* This study was prepared by making use of the non-thesis master's term project titled "Female and Male Teacher Image in Local Films" prepared by the first author under the supervision of the second author.

*ADDRESS FOR CORRESPONDENCE: İbrahim Topakoğlu, Ministry of National Education, Çukurbağ Primary School, Niğde, Türkiye, E-mail address: Ibrahim_topak02@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2432-5278.

^bAssistant Professor Suzan Canlı, Department of Educational Sciences, Faculty of Education, Niğde Ömer Halisdemir University, Niğde, Türkiye, E-mail address: canlisuzan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3619-3345.

Received Date: June 7th, 2021. Acceptance Date: January 5th, 2022.

1. Giriş

Hayatımızda güçlü bir etkisi olan medya (Raimo, Devlin-Scherer & Zinicola, 2002) ürünlerinden biri olan sinemanın toplumla ilişkisi karşılıklıdır. Bu ilişkide sinema insanı ve toplumu konu edinmesinden dolayı içerisinde bulunduğu dönemin ve toplumun özelliklerinden etkilenmektedir. Diğer yandan sinema toplumların kılık-kıyafetini, ahlaki edinimlerini, kullandıkları kelimeleri, alışkanlıklarını etkileyerek insanların ve toplumların karakterinin şekillendirilmesinde rol oynamaktadır. Bu bağlamda sinemanın kültüre yönelik iki işlevinden söz edebiliriz. Birinci işlevi sinemanın içerisinde bulunduğu toplumun kültürel özelliklerinin aktarıcısı konumunda olmasıdır. İkinci işlevi ise, sinemanın toplumlararası etkileşimi ve kültürel değişimi sağlamasıdır (Yalanız, 2018). Bu açıdan bir eğlence aracı olarak ortaya çıkan sinema kültürel değişim aracı haline gelmiş olup (Nederhouser, 2000) sinemanın kültürel değerleri ve normları şekillendirme gücü inkâr edilemez bir gerçektir (McCullick, Belcher, Hardin & Hardin, 2003). Bununla birlikte kültürümüze gömülü durumda olan filmlerin kültürümüzü ne zaman yansıttığını ve etkilediğini belirlemek zordur (Farhi, 1999).

Sinema filmleri, imgelerle desteklenen anlatılar olup işlediği konuyu statik görüntüler yerine hareketli görüntüleri kullanarak bir hikâye veya olay aracılığıyla zengin bir bağlamda sunar (Tan, 2006). Böylelikle yazılı metinlere oranla fikirleri ve bilgileri daha güçlü bir şekilde yansıtabilmektedirler (Akcan & Polat, 2016). Bu özellikleri nedeniyle sinema filmleri eğitimsel alanda kullanıma uygun görülmüştür. Bununla birlikte sinemanın toplumdan etkilenmesi ve toplumu etkilemesi nedeniyle sinema filmlerinde eğitim konusunun eğitici sinema kapsamında görülmesinin devletler tarafından zorunlu olduğu belirtilmektedir (Yalanız, 2018). Bu açıdan sinemanın eğitim amaçlı olarak nasıl kullanılabilceği uzun zamandan beri tartışılan konulardan biri olup (Altınbaş & Gündüz, 2018) geçmişten günümüze sinema filmleri bir eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Hatta sinema filmleri iktisat, edebiyat, yabancı dil öğretimi ve tarih öğretimi gibi pek çok alanda öğretimsel amaçlı kullanılmış (Yakar, 2013) ve belirli amaçlarla hazırlanan filmler klasik ders kitaplarının yerini almıştır. Böylelikle derin kapsamlı, karmaşık ve yoğun olan bilgiler geniş kitlelere rahatlıkla ulaştırılmaktadır. Bununla birlikte sinema filmlerinde bazı tutumlar ve davranışlar bireylere aktararak kabul edilebilir davranış modelleri oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu açıdan sinema filmleri sadece öğretim araçlarının zenginleştirilmesi olarak değil aynı zamanda kendi başına bir öğretim ve eğitim unsuru olup eğlendirmeyi ve öğretmeyi birlikte sağlama özelliğiyle diğer medya araçlarından ayrılmaktadır (Birkök, 2008).

Sinema diğer sanatlardan farklı olarak herhangi bir şeyi veya birini temsilden öteye geçerek bir gerçekliği insanlara iletmektedir (Yetişkin, 2010). Eğitimi konu edinen sinema filmlerinde eğitim açısından verilmeye çalışılan gerçek yaşamdan biraz farklı olsa da sinema gerçek yaşamdan beslenmektedir (Akcan & Polat, 2016). Bununla birlikte eğitimi konu edinen filmlerde ele alınan temsillerin gerçek yaşamda olduğu, filmlerin bu yönüyle kurmaca eserler olmayıp gerçeği yansıttığı ve insanların toplumsal gerçeklikle yüzleşmesine katkı sağladığı belirtilmektedir (Akıncı-Yüksel, 2015). Eğitimi konu edinen sinema filmleri trajedi, komedi, korku veya gerilim gibi farklı türlerde bir öğretmenin yaşam mücadelesinin, öğretmen-öğrenci ilişkisinin, bir öğrencinin okuma konusundaki savaşının, eğitim sistemine ilişkin eleştirilerin (Yurdigül, 2014) kısaca eğitim paydaşlarının ve eğitim ortamlarının ele alınarak eğitimsel sorunların incelendiği fikir verici filmlerdir (Oruç & Sarıbudak, 2015). Bu filmlerin hepsinde bir öğretmen temsiline bulunduğu söyleyebiliriz. Trier (2001) bir eğitimci ya da öğrenci hakkındaki film olarak tanımladığı ve "Okul filmi" olarak adlandırdığı bu filmlerin çoğunda öğretmenlerin mesleki yaşamlarının ele alındığı vurgulamakta ve sadece birkaç kişisel yaşam sahnesinin bulunduğuna işaret etmektedir. Bazı filmleri ise bir öğretmenin mesleki ve kişisel yaşam sahnelerinden birinde değerinden dolayı sorunlar yaşadığını yansıtan filmler şeklinde değerlendirmektedir. Ayrıca bu filmlerde öğretmenin merkezi figür olduğunu, öğretmene ilişkin yaşantıların hemen tamamının okulun içinde veya çevresinde geçtiğini ve okul dışında olsa bile okul işleriyle (not verme, öğrenci ziyareti vb.) ilgili öğretmen davranışlarına odaklanıldığını vurgulamaktadır.

Sinema filmlerinde herhangi bir konunun belirli bir olay kapsamında, toplumun tanıdığı ve kabul ettiği bireyler aracılığıyla ele alınması (Yurdigül, 2014) izleyenlerin sinema filmlerinde kendilerinden, kültürlerinden, inanışlarından ve deneyimlerinden kesitler bulmasını sağlamakta ve bu da izleyenleri etkileyerek (Altınbaş & Gündüz, 2018) işlenen konulara ilişkin algılarının şekillenmesini sağlamaktadır (Akcan & Polat, 2016). Ayrıca izleyenler bu filmlerdeki karakterlere özenebilmekteler ve onlar gibi olmaya çalışmaktadırlar (Yurdigül, 2014). Bu durum dolaylı deneyim ile ilişkilendirilebilir. Dolaylı deneyim, başka birinin izlenerek deneyim elde edilmesidir. Dolaylı deneyimde gerçekten görülmeyen, yaşanmayan, katılmayan ve hissedilmeyen olaylar başkalarının görmesi, yaşaması ve hissetmesi ile anlaşılmaya çalışılmaktadır. Sinema filmleri izlendiğinde işlenen konulara ilişkin olarak sanki olayı an be an yaşıyormuş gibi hissederek dolaylı deneyim elde edilmektedir (Nederhouser, 2000). Bu açıdan öğretmeni konu edinen sinema filmleri bir öğretmenin rolü hakkında öğretmen adaylarına bilgi sunabilir. Sinema filmlerinde öğretmen adayları için gerçekçi ve faydalı rollere yer verilerek öğretmen eğitime yardımcı olunabilir (Raimo ve diğerleri, 2002). Sinema filmlerinde öğretmenin nasıl temsil edildiğini eleştirel bir şekilde analiz etmek öğretmen adaylarına öğretmenlik hakkındaki düşüncelerini incelemelerini teşvik eden güçlü bir öğretim stratejisi olabilir

(Beyerbach, 2005). Sinema filmleri kullanılarak öğretmen eğitiminde yansıtıcı öğrenme gerçekleştirilebilir. Böylelikle öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin konular, çeşitli anlamlar ve çıkarımlar üzerinde düşünmeleri sağlanarak değerlerini, eylemlerini ve inançlarını değiştirmeleri teşvik edilebilir (Tan, 2006). Araştırmaların da okul ve öğretmen içerikli sinema filmlerinin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği (Kaşkaya & Çavuşoğlu, 2017) mesleki tutumlarını, öz yeterlik algılarını, akademik motivasyonlarını ve mesleki kimlik anlayışlarını olumlu etkilediğini göstermesi (Kaşkaya, Ünlü, Akar & Sağır, 2011; Kontas, 2016; Mckelvey & Speare, 2015) öğretmen adaylarının eğitiminde sinema filmlerinden yararlanılabileceğini desteklemektedir.

Öğretmen eğitiminde sinema filmlerinin kullanımında dikkat edilmesi gereken nokta öğretmen adayları için rol model olacak ve mesleki gelişimine katkıda bulunacak öğretmen imajlarının bulunduğu sinema filmlerinin tercih edilmesidir. Çünkü sinema filmlerinde sunulan öğretmen imajlarında farklılıklar olduğu yapılan araştırmalarda belirtilmektedir. Örneğin Efendioğlu (2013) Türk sinemasında öğretmenlerin tarihsel olarak imajlarında 1960'lı yıllarda sosyoekonomik ve idealist, 1970'li yıllarda mizahi, 1980'li ve 1990'lı yıllarda siyasi ve dini, 2000'li yıllarda ise geçmiş yılların imajlarındaki benzerliğe, kadın öğretmenlere yüklenen cinselliğe ve öğretmenin öğrencinin okul dışındaki yaşantısına karıştığına vurgu yapmıştır. Türk filmlerinde öğretmen imajlarını Cumhuriyet Dönemi Türk modernleşmesi bağlamında inceleyen Çak (2020) öğretmen imajının “Modernleşme Çabalarının Öncüsü Öğretmen” modelinden “Sınava Hazırlayıcı Öğretmen” modeline değişim gösterdiğini belirterek öğretmenlerin öğrencilerle ilişkilerinin değiştiğine de dikkat çekmiştir. Gilbert (2014) sinema filmlerindeki kadın öğretmen imajının geçmişe oranla değiştiğini ve son zamanlarda sinema filmlerindeki kadın öğretmenlerin tembel, mutsuz ve mesleğiyle ilgili tüm ümidini kaybetmiş olarak sunulduğunu belirtmektedir. Öğretmen temalı yerli ve yabancı filmleri inceleyen Altunbay ve Alaca (2021) öğretmenlerin disiplinli ve güven verici lider, tatlı-sert olma, ilgi çekici ders işleme, öğrenciyi tanıma ve ilgilenme, öğrencinin başaracağına inanma, iletişim becerileri yüksek, yetenek keşfedici ve geliştirici, öğrenciyi değer verme gibi olumlu özelliklerinin baskın olduğunu belirlemiştir. Akcan ve Polat (2016) sinema filmlerindeki öğretmen imajlarını olumlu ve olumsuz olarak gruplandırmıştır. Öğretmenlerin görsel açıdan topluma rol model, idealist, güven verici, fedakâr olmalarını ve sorunlarla mücadele içerisinde bulunmalarını olumlu imaj olarak değerlendirmiştir. Öğretmenlerin öğrencilere ceza vermelerini, çaresizliklerini, sigara içmelerini ve konuşmalarında şivelerin bulunmasını ise olumsuz imajlar şeklinde değerlendirmişlerdir. Barut'a (2018) göre sinema filmlerinde öğretmenlere ve öğretmenlik mesleğine yönelik sunulan sembolik mesajlar “olumlu”, “hem olumlu hem olumsuz” ve “olumsuz” şeklindedir. Crume (1988) romanlarda ve filmlerde öğretmen imajlarını incelemiştir. Öğretmenlerin imajlarının farklı şekillerde olduğunu ve öğrenci yaşamlarında önemli rolleri olan kişiler olarak sunulduğunu ortaya koymuştur. Romalarda sinema filmlerine oranla öğretmen imajlarının daha olumlu olduğunu belirlemiştir. Burbach ve Figgins (1993) ise sinema filmlerinde öğretmenlere ilişkin olumlu ve olumsuz imajların bulunduğu ve öğretmenlerin sınıf içi öğretim faaliyetlerine ilişkin yeterli içeriğin sunulmadığına dikkat çekmiştir.

Öğretmen temsilinin bulunduğu sinema filmlerinde sunulan farklı temaları öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından sınıflandırabiliriz. Bu araştırmada eğitim ve öğretmen temalı Türk filmlerinde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından yansıtılan kadın ve erkek öğretmen imajları incelenmiş olup benzerlikler ve farklılıklar ortaya konularak alan yazına katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye’de gerçekleştirilen araştırmalarda sinema filmlerindeki öğretmen imajlarının cinsiyet açısından ele alındığı bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Buna karşın yurt dışında sinema filmlerinde öğretmen imajını inceleyen çalışmalarda cinsiyet açısından farklı öğretmen imajlarının olduğu belirtilmektedir. Örneğin 1932 ile 1956 yılları arasında yayınlanan filmlerde kadın ve erkek öğretmenlerin imajını inceleyen Turin (2019) kadın öğretmenlerin imajlarının erkek öğretmenlerin sekreteri veya çırağı ve anne temsilcisi, erkek öğretmenlerin imajlarının askeri komutan ve manevi lider olarak sunulduğunu belirtmiştir. McCullick ve diğerleri (2003) ise sinema filmlerinde Beden Eğitimi öğretmenlerinin olumsuz imajlarla yansıtıldığını, kadın ve erkek öğretmenlerin imajlarının farklı olarak sunulduğunu ortaya koymuştur.

Sinema filmlerinde öğretmenlerin ekonomik durumunun nasıl yansıtıldığı öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumlarını etkileyebileceğinden önemlidir. Ayrıca öğretmenler meslekleri gereği öğrencilerle ve toplumla ilişki içerisindedirler. Bu ilişkilerin olumlu olmasının hem eğitimin kalitesi hem de öğretmenlik mesleğinin toplumdaki saygınlığı açısından önemli olduğu söylenebilir. Sinema filmlerinde sunulan öğretmen temsillerinin öğretmen-öğrenci ilişkisi ve öğretmen toplum ilişkisi açısından nasıl sunulduğunun incelenerek değerlendirilmesi öğretmen adaylarına öğrencilerle ve toplumla ilişkilerde uygun olan öğretmen davranışlarının nasıl olması gerektiği konusunda ışık tutabilir. Öğretmen adaylarının kendileriyle aynı cinsiyete sahip öğretmenleri rol model olarak görebilme olasılığı bulunabilir. Bu nedenle cinsiyet açısından belirlenen ölçütler bağlamında mesleki davranışların incelenmesi öğretmen adaylarına daha fazla katkı sunabilir. Ayrıca araştırmanın öğretmen adaylarına öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından faydalı olabilecek sinema filmlerinin yapımı, öğretmen yetiştirme

sürecinde sinema filmlerinden yararlanan akademisyenlere uygun filmlerin seçimi ve öğretmen adaylarının filmleri eleştirel olarak izlemeleri konusunda katkı sunacağı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı eğitim ve öğretmen temalı Türk filmlerinde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından yansıtılan kadın ve erkek öğretmen imajlarını belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türk filmlerinde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından yansıtılan kadın öğretmen imajları nelerdir?
2. Türk filmlerinde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından yansıtılan erkek öğretmen imajları nelerdir?

2. Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Durum çalışmalarında bir veya birden fazla ortam, program, olay, sosyal grup ya da birbiri ile ilişkili sistemler ayrıntılı olarak incelenir; incelenen varlık zamana ve mekâna bağlı şekilde tanımlanır ve özelleştirilir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2016). Bu çalışmada da Türk filmleri kapsamında öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından yansıtılan kadın ve erkek öğretmen imajları incelenmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminde araştırmacı mevcut bilgi ve becerilerini kullanarak belirlenen özellikleri taşıyanları seçer. Böylelikle araştırmanın amacı doğrultusunda en uygun olanlar örnekleme dâhil edilir (Balcı, 2001). Bu çalışmada filmlerde hem kadın hem de erkek öğretmen imajları incelendiğinden örnekleme seçilecek filmlerde hem kadın hem de erkek öğretmen temsilinin bulunmasına dikkat edilmiştir. Öğretmen temsilinin ayrıntılı olarak incelenmesi amacıyla tek öğretmen temsili üzerine odaklanan filmlerin seçilmesine dikkat edilmiştir. Ayrıca Türk sinemasında öğretmenlerin tarihsel olarak imajlarında 1960-1969, 1970-1979, 1980-1999 ve 2000’li yıllar şeklinde değişimler olduğu vurgulanmıştır (Efendioğlu, 2013). Araştırmada geçmişten günümüze kadın ve erkek öğretmenlerin filmlerdeki genel imajlarını ortaya koymak amacıyla filmlerin belirtilen tarih aralıklarını kapsamasına dikkat edilmiştir. Böylelikle 8 adet film incelenmek üzere belirlenmiştir. Belirlenen bu filmlerden *Çalığışu*, *Bir Dağ Masalı* ve *Tatlı Dillim* filmlerinde kadın, *Hakkâri’de Bir Mevsim*, *Öğretmen*, *Gönül Yarası*, *İki Dil Bir Bavul* ve *Mucize* filmlerinde erkek öğretmen temsilleri yer almaktadır. Örnekleme alınan filmlere ilişkin ayrıntılı bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Örneklemedeki Filmlere İlişkin Bilgiler

Film Adı	Tarih	Yönetmen	Öğretmen/Cinsiyet
Çalığışu 1 ve 2	1966	Osman F. SEDEN	Feride/Kadın
Bir Dağ Masalı	1967	Turgut DEMİRAĞ	Lale/Kadın
Tatlı Dillim	1972	Ertem EĞİLMEZ	Emine/Kadın
Hakkâri’de Bir Mevsim	1982	Erden KIRAL	Belirtilmemiş/Erkek
Öğretmen	1988	Kartal TİBET	Hüsnü/Erkek
Gönül Yarası	2005	Yavuz TURGUL	Nâzım/Erkek
İki Dil Bir Bavul	2008	Orhan ESKİKÖY Özgür DOĞAN	Emre/Erkek
Mucize	2015	Mahsun KIRMIZIGÜL	Mahir/Erkek

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesinde belirlenen dokümanlar yazılı kaynaklar olabileceği gibi video, film ve fotoğraf gibi görsel malzemeler de olabilir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu çalışmada doküman olarak filmler incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak film değerlendirme formu kullanılmıştır. Bu forma filmin adı, temsil edilen öğretmenin adı, öğretmenin cinsiyeti; filmlerde vurgulanan öğretmenin öğretmen-

öğrenci ilişkisine, öğretmen-toplum ilişkisine ve ekonomik durumuna ilişkin sahnelere ait ifadeler ve davranışlar ile ilgili bilgilerin doldurulacağı alanlar yer almaktadır. Filmler izlenirken bu alanlara ilgili bilgiler doldurularak veriler toplanmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi Stone, Dunphy, Marshall ve Ogilvie (1966) tarafından “metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma tekniği” olarak tanımlanmıştır (Akt. Koçak & Arun, 2006: 22). İçerik analizinde yapılan işlem, veriler arasındaki benzerlikler dikkate alınarak verilerin belirli kavramlar ve temalar altında toplanıp okuyucu tarafından anlaşılabilir şekilde düzenlenmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu araştırmada araştırmacılarından biri tarafından öncelikle filmler izlenerek film değerlendirme formu her bir film için doldurulmuştur. Doldurulan film değerlendirme formları okunarak *verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması, bulguların yorumlanması* (Yıldırım & Şimşek, 2011) olmak üzere 4 aşamada veri analizi gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler tümevarımcı bir analizle incelenerek ifadelerden ve davranışlardan çıkarılan kavramlara göre kodlama yapılmıştır. Kodların benzerlikleri ve farklılıkları incelenerek benzer kodlar bir araya getirilip temalar belirlenmiştir. Örneğin öğretmenin öğrencinin başını okşama, öğrenciyi alkışlama, öğrencilere alkışlatma, öğrenciye gülümseme, öğrenciye aferin ve çok güzel deme gibi davranışları ve ifadeleri sosyal pekiştirici olarak kodlanmıştır. Öğrenciye verilen cezayı kaldırma, öğrenciye tek ayak üzerinde durma cezası verme, öğrenciyi kulağını çekmekle tehdit etme gibi ifadeler ve davranışlar ceza olarak kodlanmıştır. Sosyal pekiştirici ve ceza kodları disiplini sağlama teması altında birleştirilmiştir. Daha sonra diğer araştırmacı tarafından filmler izlenerek kodlar ve temalar incelenmiştir. Böylelikle iki araştırmacı arasında görüş farklılığı olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. İki araştırmacının fikir birliğine varmasıyla kodların ve temaların son hali belirlenmiştir. Her bir temaya ilişkin filmlerdeki öğretmen davranışlarından ve ifadelerinden alıntılara yer verilerek elde edilen bulgular sunulmuştur. Filmlerde yerel şiveyle belirtilen ifadelerde orijinal söylem korunarak alıntılar yapılmıştır.

2.3. Geçerlik ve Güvenirlik

Durum çalışmalarında geçerlik ve güvenirliliği sağlamak için araştırmacının durumla etkileşim süresinin uzatılması, veri çeşitlenmesi, araştırma sonuçlarının katılımcılarla paylaşılarak teyit edilmesi, elde edilen verilerin isabetli olup olmadığı konusunda uzmanın görüşüne başvurulması ve araştırma sürecinde izlenen tüm süreçlerin açık olarak belirtilmesi gerekmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu araştırmada geçerlik ve güvenirliliği sağlamak için filmlerde öğretmen imajı ile ilgili alan yazın taraması yapılarak film değerlendirme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan form uzman görüşüne sunulmuş ve uygunluğuna ilişkin görüşleri alınmıştır. Filmler her iki araştırmacı tarafından izlenmiştir. Öncelikle bir araştırmacı filmleri izleyerek film değerlendirme formlarını doldurulmuş ve diğer araştırmacı da filmleri izleyerek verilerin, kodların ve temaların uygunluğunu incelenmiş ve araştırmacılar arasında fikir birliğine ulaşılmıştır. Verilerin toplanması, analizi ve bulguların sunumu açık bir şekilde belirtilmiş, filmlerden alıntılara yer verilmiştir.

3. Bulgular

İzlenen filmlerde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından kadın ve erkek öğretmen imajına ilişkin bulgular ayrı başlıklar halinde aşağıda açıklanmıştır.

3.1. Kadın Öğretmen İmajı

Kadın öğretmen temsillerinin bulunduğu *Çalığışu*, *Bir Dağ Masalı* ve *Tatlı Dillim* filmlerinde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından kadın öğretmenlere ilişkin belirlenen imajlar ve bunlara ilişkin örnek sahneler aşağıda açıklanmıştır.

3.1.1. Özgeci Davranışlar ve İdealistlik Bağlamında Kadın Öğretmen

İncelenen *Çalığışu*, *Bir Dağ Masalı* ve *Tatlı Dillim* filmlerinde kadın öğretmenlerin özgeci ve idealist davranışlar sergilediği belirlenmiştir. Özgecilik kendi yararı kadar başkalarınınkini de düşünme, diğer bireylere maddi-manevi herhangi bir çıkar gözetmeksizin faydalı olmaya çalışma ve bencillik karşıtı olarak tanımlanmaktadır (Mutafçılar, 2008). Filmlerdeki kadın öğretmenler de gerektiğinde fedakârlık yaparak öğrencilerin ve halkın yararına olacak davranışları herhangi bir karşılık beklemezsizin gerçekleştirmişlerdir. Örneğin *Çalığışu* filminde garip, saf ve bir şey bilmeyen babası olan Muhlise’yi üvey annesi dövmektedir. Bu durumdan rahatsız olan Feride biraz altın karşılığında Muhlise’yi babasından evlatlık olarak almış ve ona annelik yapmıştır. Feride Öğretmen’in bu davranışı özgecilik

kapsamında değerlendirilebilir. Feride'nin dadısına "...düşün bak, ufacık bir mektebim olacak, çiçeklerle donatacağım sınıfları, sonra bir sürü talebem. Kendime abla dedirteceğim kalfacım, yoksullara kendi ellerimle önlük dikiceğim." demesi, "ilk memuriyetimi geçireceğim bu mektebe, sevmek, faydalı olmak, çalışmak azmiyle gitmişim." şeklindeki düşüncesi ve doktorun "Burada ne işin var?" sorusuna "Ben sadece hizmet etmek istiyorum." cevabını vermesi idealist olduğuna işarettir.

Bir Dağ Masalı filminde Lale Öğretmen'in cılız öğrencilere yaptığı iğnelerin parasının birazını kendi cebinden birazını devletten alması, analığı tarafından evden atılan öğrenciye sahip çıkıp okulda bakması; herhangi bir karşılık ve ödül beklemeden yaptığı, aksine şikâyet edilip müfettiş tarafından denetlenmesine neden olduğu için özgeci olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte Lale Öğretmen'in okulu kendisinin temizlemesi, okulun tamir işlerini yapıp masraflarını kendisinin karşılaması da özgeci davranışlar sergilediğini göstermektedir. Lale Öğretmen'in öğrencilerin davar (küçükbaş hayvan) güdecekleri için okula gelmemeleri üzerine öğrencilerine o zaman davarlarla gelin demesi ve bundan sonra o dersleri kırlarda işleyerek yaratıcı çözüm bulması idealleri doğrultusunda mücadele ettiğini göstermektedir. Lale Öğretmen'in okulu tamir ettiğini gören Şükrü Efendi'nin "Senin gibi bir hanım kız böyle ağır işleri yapar mı?" sorusuna Lale Öğretmen'in "Okul vatan gibidir nesi varsa onu verir." demesi idealist olduğunu göstermektedir. Ayrıca müfettişin "Yoksa öğretmenlikten ayrılmayı mı düşünüyorsun?" sorusuna "Asla, mesleğimi, okulu, çocukları, köyü çok seviyorum; onlarsız katiyen yaşayamam." cevabını vermesi idealistliğini yansıtmaktadır.

Tatlı Dillim filminde Emine Öğretmen, bulunduğu köyde sadece mesleğini yapmıyor aynı zamanda mesleğini ve köy yaşantısını hayatının bir parçası haline getirmiş idealist bir öğretmendir. Ferit'e İstanbul'a dönerken "Ülkülerine âşık bu inatçı öğretmeni unut." demesi idealistliğini yansıtmaktadır. Ferit'in İstanbul'da yaşaması teklifini aşkı kaybetme pahasına reddetmesi kendini değil de köyü ve okulu düşünmesi özgeci davranış sergilediğini göstermektedir. Ayrıca Ferit'e "Zayıf öğrencileri çalıştırırım, köy kızlarına dikiş nakış kursları açarım, elimden geldiği kadar hastalara bakarım..." demesi yarar gözetmeden yaz tatilinde bile köy, veli ve öğrencileriyle ilgilenmesi özgeciliğini ve idealistliğini göstermektedir.

3.1.2. Disiplin Sağlamada Kadın Öğretmen

Kadın öğretmen temsillerinin bulunduğu filmlerin tümünde kadın öğretmenlerin öğrenci disiplinini sağlarken sosyal pekiştirici kullandığı ve ceza kullanımından uzak durduğu belirlenmiştir. Filmlerde kadın öğretmenlerin öğrencilerine aferin deme, gülümseme, alkışlama, başını ve sırtını okşama gibi davranışları sosyal pekiştiricileri kullandıklarını ortaya koymaktadır. Örneğin *Çalukuşu* filminde Feride Öğretmen öğrencilerin şefkatle saçlarını okşayarak tanışır. Öğrencilerine güler yüzle yaklaşan Feride Öğretmen çarpım tablosunu bilen öğrencilerine "Aferin çocuklar." demekte, akşamları anlattığı ders sırasında Muhlise'nin istedik davranışlarından sonra onu alkışlamaktadır. *Bir Dağ Masalı* filminde ise Lale Öğretmen ikinci sınıfa kayıt için gelen Hüseyin'e Hüseyin kelimesini yazması üzerine "Aferin." demiştir.

Kadın öğretmenlerin öğrencilere ceza verdiği herhangi bir sahneye rastlanılmamıştır. Bununla birlikte *Çalukuşu* filminde Feride Öğretmen'in Hatice Hanım'ın cezalandırdığı bir öğrenci için "Yaramazlık etti kapattım." demesi üzerine "Bu defalık affedicek seni Hatice Hanım. Çık ordan da geç yerine." şeklinde söyleyerek Hatice Hanım'ın verdiği cezayı da kaldırması ceza kullanımını hoş karşılamadığını göstermektedir.

3.1.3. Toplumsal Değişimi Gerçekleştirmede Kadın Öğretmen

İncelenen filmlerin tümünde kadın öğretmenlerin toplumu değiştirme çabaları görülmüştür. Kadın öğretmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan toplumu değiştirme çabaları belirlenmiştir. Örneğin *Bir Dağ Masalı* filminde Lale Öğretmen yaşadığı zor yaşantıdan sonra kendine yeni bir yol çizerek öğretmenliğe başlar. Öğretmenliğe başladığı Gümüşdere Köyü'nde de adeta yeni bir hayat oluşturmak için mücadele eder. Gümüşdere'ye geldiği ilk gününde okulu gösteren muhtara "Sınıfı ahır mı yaptınız?" tepkisi okulun fiziki imkânlarından memnun olmadığını göstermektedir. Köy kahvesine mum istemek için gittiğinde köylüye söyledikleri hem köylünün eğitime olan lakayt tavırlarından hem de ilgisizliğinden hoşnut olmadığını göstermektedir. Lale Öğretmen'in kahvede Şükrü Efendi'nin "Biz vergimizi veriyoruz, kimse uğrayıp haliniz nedir diye sormaz. Okulu tamir etmezlerse kabahat bizde mi?" ifadesine karşılık olarak aşağıdaki şekilde cevap vermesini köydeki dönüşüm yaratma isteğinin ilk belirtileri olarak görebiliriz.

"Elbette sizde. Kırk bin küsür köye devlet nasıl yetişsin. Size öğretmen gönderdiğine şükredin.

Bu kadar insansınız, kahvede boş vakit geçireceğinize her biriniz bir taş getirse, bir çivi çaksa okulu saraya çevirirdiniz."

Lale Öğretmen köylülere bahsettiği okulu saraya çevirme işine ertesi gün tek başına başlar. Bunu gören köylülerden birkaçı öğretmeni ağır iş yaparken gördüğünden, birkaçı da erkeklik şerefine yediremediğinden yardıma gelir. Ayrıca Lale Öğretmen'in köy imamı ile konuşmasından sonra imamın vaazında bahsettiği hususlar da köydeki değişim ve

dönüşüme işaret etmektedir. İmam öğretmenin okulu adam etmek için gece gündüz çalıştığını, okuldan sonra camiye de tamir ettirmek, pis su sorununu çözmek, okuma yazma bilmeyenlere akşam ders vermek, kahveye kitaplık ve ecza odası kurmak istediğini iletir. Bu kızı Allah'ın gönderdiğini ve en büyük sevabın bu kıza yardım etmek olduğunu söyler. Tüm bunlar Lale Öğretmen'in köyde toplumsal ve kültürel açıdan değişim gerçekleştirme çabasını göstermektedir.

Tatlı Dillim filminde muhtarın basketbol takımına köyü gezdirirken Emine Öğretmen hakkında aşağıdaki ifadeleri söylemesi Emine Öğretmen'in köyde toplumsal ve ekonomik değişim gerçekleştirdiğini göstermektedir.

"Bu suyu hocamız ta karşığı dağın doruğundan getirdi. Yolumuz da yoktu, suyumuz da yoktu hoca gelmeden önce. Köyümüzün yolunu da hoca yaptı. Bunlar fenni kovanlar, hocamız Fransa'dan getirtti... Her sene bir ton bal satarız."

Öğretmenler giyim tarzları ve diksiyonları açısından da toplumsal dönüşüme katkı sağladılar. *Çalkıuşu* filminde Feride Öğretmen ve *Bir Dağ Masalı* filminde Lale Öğretmen görev yaptıkları yerlerde bulunan kişilere oranla giyim tarzı açısından daha modernlerdir. Ancak *Tatlı Dillim* filminde Emine Öğretmen'in giyim tarzı köy halkına benzerdir. Diksiyon açısından ise filmlerdeki bütün kadın öğretmenlerin konuşmalarının açık ve anlaşılır, sade, şivesiz ve kibar olduğu söylenebilir.

İncelenen *Çalkıuşu* ve *Bir Dağ Masalı* filmlerinde kadın öğretmenlerin mesleklerini icra ederken hem eğitime hem de kadına yönelik önyargılarla karşılaşması ve bunları değiştirme çabaları da toplumsal değişimi gerçekleştirme kapsamında değerlendirilebilir. Örneğin *Çalkıuşu* filminde Feride Öğretmen öğrencilere daha önceden dini eğitim veren Hatice Hanım ile aynı yerde yaşamaktadır. Hatice Hanım resmi bir çalışan olmamasına rağmen Feride Öğretmen'in köye geldiği ilk gün bir köylü aşağıdaki sözleri söylemiştir.

"Bizim Hatice Hanım pek Müslüman'dır. Ehl-i Tarikatten. Mevlitleri o okur, hastalara nefes eder, ölümlerimizi o yıkar. Din derslerini ona bırakırsan iyi edersin hoca hanım. Köylü de memnun olur. Ona göre ha!"

Başka bir sahnede Feride Öğretmen'in İstanbul'dan getirdiği ve dünya haritası olarak belirttiği dünya küresi maketini gören Hatice Hanım, Feride Öğretmen'e *"Çocukların körpe kafalarına bu gâvur icatlarını sokmaya mı geldin buraya."* sözlerini söylemiştir. Tüm bunlar eğitime karşı önyargıyı belirtmektedir. Diğer yandan Hatice Hanım'ın Feride Öğretmen'e *"Ne işin var buralarda hoca hanım. Kadın evinde gerek. Yok mu senin evin?"* şeklindeki ifadesi kadına yönelik önyargının olduğunu göstermektedir. Feride Öğretmen'in Hatice Hanım'ın bu ifadesine tepkisi şu şekildedir:

"Var, hoca hanım. Ama kadının evinde oturmasına gelince o düşüncedir ki seni hala Dünya'yı öküzün boynuzunda durduğuna inandırıyor. Kadın da bu cemiyette vazifesini yapsa, erkeğe yardımcı olsa, kendi kuvveti yettiği sahalarda çalışsa herhalde çok daha başka olurdu halimiz. Kadının diye türbedarlığı elinden alsalar seni Zeyni Baba'dan ayırsalar ister miydin Hatice Hanım?"

Bu tepki Feride Öğretmen'in kadına yönelik olan bu önyargıyı değiştirme çabasını göstermekle birlikte Hatice Hanım'ın bu tutumunun değiştiğini gösteren bir kanıtı rastlanılmamıştır. Bir başka sahnede Feride Öğretmen'in Doktor Hayrullah Bey ile adının çıkması üzerine istifa etmek zorunda kaldığını görmekteyiz. Bu bulgular Feride Öğretmen'in toplumsal önyargıları değiştirmede başarılı olamadığını yansıtmaktadır.

Bir Dağ Masalı filminde ise Şükrü Efendi'nin aşağıdaki ifadeleri eğitime yönelik toplumsal önyargıları, öğretmenin bu önyargıları değiştirmeye yönelik çabasını ve başarısını yansıtmaktadır.

"Yılanların başlarının ezilmesinden korktum da... Ben de varım içlerinde... Vallaha öyle. Ben anlamadığım şeyin evvela aleyhinde bulunurum, açık konuşmayı tehlikeli görürsem gizli gizli fiskos ider el altından dedikoduyu kaynaştırırım... Ben bu köyün çocuklarını okutuyor kıt kanaat geçiniyordum. Derken günün birinde yerime genç bir öğretmen hanım geldi. 20 yıl Ekmekçiöğlü Medresesi'nde dirsek çürütmüş Şükrü Efendi bu köyde hiç değilse 10 dene hafız yetiştirmiş Şükrü Efendi çocukları okutamazmış da ha bu okuturmuş. Yani hem ekmeğimi elimden alacak hem de benim bilmediğim şeyleri öğretecek. ...öyle yağma mı var. Başladım alttan alttan kuyusunu kazmaya. Ben dolap çevireduruyum bana kızacağına bilakis şefkatle muamele etti ve beni kendine dört elle sarılmaya mecbur etti. Marifet benim kötü adam olduğumu değil, sadece cahil, gafil adam olduğumu anlatmaktı."

3.1.4. Kanaat Önderi Bağlamında Kadın Öğretmen

Kanaat önderleri toplumdaki sorunların çözümünde, toplumsal etkinliklerde ve işleyişlerde rehberlik eden toplumsal liderlerdir (Ulutaş, 2015). İncelenen tüm filmlerde kadın öğretmenlerin kanaat önderi olarak görüldüğü belirlenmiştir. Örneğin *Bir Dağ Masalı* filminde at arabasının çarpması sonucu yaralanan Hüseyin'in tedavisi için Lale

Öğretmen'den ilk yardım beklenmiştir. Lale Öğretmen de beklenildiği gibi doktor gelene kadar Hüseyin'e ilk müdahalesini yapar ve ağır yaralı olan Hüseyin'in kurtulmasını sağlar. *Tatlı Dillim* filminde Emine Öğretmen'in köyde arıcılık konusunda iş sahası yaratarak halkın para kazanmasını sağlaması, köye yol yaptırması ve su getirtmesi köylünün sorunlarını çözerek yaşam kalitesini yükselttiğini göstermektedir. Hastalanan çocukları için köylünün tıpkı *Bir Dağ Masalı* filminde olduğu gibi kapısını çaldığı kişi öğretmendir. *Çalkıuşu* filminde Doktor, Feride Öğretmen'den vurulan bir köylünün yaralarına iyileşinceye kadar pansuman yapmasını ve ona bakmasını istemiştir. Ayrıca savaşta yaralanan askerlerin tedavisi için okulun hastane olarak kullanılmasına karar verilince doktor savaşta yaralanan askerlere bakım için Feride Öğretmen'den yardım istemiştir.

3.1.5. Ekonomik Durum Açısından Kadın Öğretmen

İncelenen filmlerden *Bir Dağ Masalı* ve *Tatlı Dillim* filmlerinde kadın öğretmenlerin ekonomik durum açısından sıkıntı yaşamadığı ancak *Çalkıuşu* filminde öğretmenin ekonomik sıkıntı yaşadığı belirlenmiştir. Feride Öğretmen'in aşağıda belirtilen düşüncesi yaşadığı ekonomik sıkıntıyı yansıtmaktadır.

“O gün ilk defa kendi kendime bir hesap yaptım. O kadar kötü bir netice çıktı ki inanamadım. Şimdiye kadar hep kendi gayret ve çalışmama geçindiğimi zannediyordum. Hâlbuki elimdeki avucumdaki birkaç kuruşu sarfetmekten başka bir şey yapmamışım.”

Feride Öğretmen'in Maarif Müdürü'ne *“Beyefendi söylemeye utanıyorum fakat... Çok müşgül vaziyetteyim, eğer hemen bir iş vermezseniz...”* demesi ve aşağıda belirtilen düşünceleri de yaşadığı ekonomik sıkıntıyı açıklamaktadır.

“Sonra gittikçe artan para sıkıntısı. Anneciğimden, ailemden kalan son birkaç hatıra ve sarrafların elinde eriyen küçük servetim. Parmağımdaki yüzük, boynumdaki kolye, annemin yadigârı bir bilezik hepsi birer birer gittiler. Sıra boynumdaki altın madalyona geldi. Son çare olarak onu da uzattım sarrafın insafsız ellerine. Aybaşıydı, kirayı vermemiştim, ufak tefek borçlarım olmuştu, o para da geldiği gibi eriyip gitti. Oteldeki son gecemi hiç unutmam. O gün Maarif'ten gelirken yolda hafif bir baygınlık geçirmişim. Açtım, bitaptım, kuvvetsizdim. İki gecedir küçücük yavrumu besleyebilmek için aç yatıyordum.”

3.2. Erkek Öğretmen İmajı

Erkek öğretmen temsillerinin bulunduğu *Hakkâri'de Bir Mevsim*, *Öğretmen*, *Gönül Yarası*, *İki Dil Bir Bavul* ve *Mucize* filmlerinde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından erkek öğretmenlere ilişkin belirlenen imajlar ve bunlara ilişkin örnek sahneler aşağıda açıklanmıştır.

3.2.1. Özgeci Davranışlar ve İdealistlik Bağlamında Erkek Öğretmen

İncelenen *Gönül Yarası* ve *Mucize* filmlerinde erkek öğretmenlerin özgeci ve idealist davranışlar sergilediği belirlenmiştir. Bu bağlamda erkek öğretmenler idealist olup gerektiğinde fedakârlık yaparak öğrencilerin ve halkın yararına olacak davranışları herhangi bir karşılık beklemezsizin gerçekleştirmişlerdir. Örneğin *Gönül Yarası* filminde Nâzım Öğretmen'in idealistliği ve mesleğine bağlılığı eşi ve çocukları ile arasını açmasına neden olmuştur. Doktorun gelmediği köyde öğretmenliğini icra eden Nâzım Öğretmen'in kızı hastalanır. Kızının hastalığını işlerinin çokluğu, öğrencilerin karne notları yüzünden önemsemeyiz, şehre götürmez ve kızı ağır hasar alarak hastalığı atlatır. Kızının artık çocuğu olamayacaktır. Bu sebepten dolayı Nâzım Öğretmen ailesi tarafından terk edilir. Nâzım Öğretmen'in gençlik yıllarında yaşanan bu olayı kızı tarafından babasına dile getirmesinden ve babasının da söylemlerinden anlıyoruz. İdeallerinin ailesinin dağılmasına neden olan Nâzım Öğretmen'in bu yaşananları kızına aşağıdaki sözleriyle anlatması idealistliği sonucu fedakârlık yaparak özgeci davranış sergilediğini göstermektedir.

“Ben bütün bunları niye yaptım hala bilmiyorum. Niye kendimi bu yalnızlığa mahkûm ettim, niye ailemin beni terk etmesini engelleyemedim, niye hayatımı boş hayaller için yok ettim, bilmiyorum. Üstelik sonunda elime geçen ne biliyor musun? Koskoca bir hiç. Sadece üç beş öğrenci mektubu ve içinden çıkan fotoğraflar. İşin en acıklı yanı da şu kızım. Bir daha dünyaya gelsem gene aynı yollardan yürüyeceğimi biliyorum. Demek ki yaşanan onca hayal kırıklığı, sürgünler, fişlenme, sorgular bana bir şey öğretememiş. Tuhaf bir durum. Acı çekmeye gönüllü olmak. Ruhunu o işten alamamak. Bu bana hem keder verdi hem mutluluk...”

Mucize filminde Mahir Öğretmen sorumluluğu altında olmamasına rağmen köyün zihinsel engellisi olarak belirtilen Aziz'e okuma yazma öğretir, fiziksel engelini aşması için egzersiz yaptırır ve dertleriyle ilgilenir. Hatta sadece gündüzleri değil geceleri de Aziz'i evine alarak okuma-yazma öğretmektedir. Filmin sonunda herkesin dalga geçtiği Aziz, aşkın gücü ve öğretmenin ilgisi sonucu fiziksel ve zihinsel sorunlarından kurtulur. Mahir Öğretmen'in parasını

kendi cebinden ödeyerek idealleri uğruna köye okul yaptırması fedakârlığını ve yardımseverliğini göstermektedir. Aynı zamanda Mahir Öğretmen'in İl Millî Eğitim Müdürü'nün okulun olmayışını mazeret gösterip memleketine gitmesinin isabetli olacağını söylemesine rağmen kız öğrencilerin okula gönderilmesi şartıyla ailesinden uzak kalmayı göze alarak köyde kalması özgeci davrandığını göstermektedir.

3.2.2. Disiplin Sağlamada Erkek Öğretmen

İncelenen filmlerde erkek öğretmenlerin öğrenci disiplinini sağlarken çoğunlukla sosyal pekiştirici ve nadiren ceza kullandığı belirlenmiştir. Örneğin *Öğretmen* filminde Hüsnü Öğretmen İstanbul'a atandığında okuldaki ilk dersi matematiktir ve öğrencilerine kimin tahtaya kalmak istediğini sorar. Tüm öğrenciler başını eğip ve kalmaya çekinirler. Hüsnü Öğretmen "*Olmadı, hepinizin ellerini havada görmek isterdim. Zor bir şey sormayacaktım ki. Bana bakın bakayım. 2 kere 2 kaç eder?*" şeklinde özgüvenlerini yenmeleri adına kolay bir soru sorar. Öğrenciler hep bir ağızdan 4 cevabını verince Hüsnü Öğretmen "*Aferin... Şimdi kim kalkmak istiyor?*" sözlerini söylediğinde tüm öğrenciler tahtaya kalkmaya gönüllü olur. Hüsnü Öğretmen'in derslerde sıklıkla "*aferin*" kelimesini söylemesi sosyal pekiştirici kullandığını göstermektedir. *İki Dil Bir Bavul* filminde Emre Öğretmen de sınıfta sıklıkla "*aferin*" kelimesini kullanmaktadır. Örneğin bir sahnede gösterdiği resmin Türkçe kuş olduğunu söyleyen öğrenciye "*Aferin.*" demiştir.

Sosyal pekiştirici kullanan diğer bir öğretmen *Mucize* filminde Mahir Öğretmen'dir. Mahir Öğretmen'in öğrencilerine aferin, çok güzel gibi pekiştiriciler verip başlarını okşaması ve güler yüzlü davranması öğrencilerdeki olumlu davranışların sıklığını artırmaktadır. Örneğin bir sahnede Mahir Öğretmen'in zihinsel ve fiziksel engeli bulunan Aziz'e babasının adını sorması sonrası Aziz cevap verebilmek için mücadele verir. Sınıf içerisindeki uğraşı sonucunda çok az ses çıkarmış olsa da Aziz öğretmen tarafından takdir edilir ve tüm öğrencilere alkışlatılır.

Erkek öğretmenlerin ceza kullanımına sadece *İki Dil Bir Bavul* filminde şahit oluyoruz. Ödevleri kontrol etme sırasında öğrencinin Kürtçe yazdığını gören Emre Öğretmen "*Oğlum nece lan bu, ne yazdın sen buralara? ... Dersimiz Türkçe, kitaba Kürtçe yazıyor ya.*" diyerek öğrencilerden üç tanesine tahtada tek ayak üstünde durma cezası vermektedir. Başka bir sahnede Emre Öğretmen karneleri dağıtırken bir erkek öğrenciye yazın kitap okumadığı takdirde kulaklarını çekeceğini "*...eğer unutursan bu kulaklar tavana kadar uzar.*" şeklinde belirtmektedir. Ayrıca Emre Öğretmen'in farklı sahnelerde öğrencilere bağırıldığı ve sert davrandığı da görülmüştür.

3.2.3. Toplumsal Değişimi Gerçekleştirmede Erkek Öğretmen

İncelenen filmlerde erkek öğretmenlerin kültürel açıdan toplumu değiştirme çabaları belirlenmiştir. Örneğin *Mucize* filminde Mahir Öğretmen'in atandığı köyde okul bulunmamaktadır ve bu durumu Mahir Öğretmen İl Millî Eğitim Müdürü'ne bildirir. Millî Eğitim Müdürü "*Bu arada muallim bey, benim size bir tavsiyem olacak: Mektebin olmayışını mazeret gösterip geldiğiniz gibi memleketinize geri dönmeniz isabetli bir karar olacaktır.*" der. Mahir Öğretmen her şeyin istediği gibi gittiğini düşünmekte ve ailesine yakında kavuşma hayalleri kurmaktadır. O günün gecesinde uzun düşünme sonrasında kızları okula göndermeyen geri kalmış medeniyeti bırakmayı içine sindiremeyen Mahir Öğretmen, okulun olmayışını bahane göstermeyip iki kızı ve eşine rağmen köyde tek bir şart karşılığında kalmaya razı olur. Kızları okula göndermeyen zihniyeti değiştirme çabasını içeren muhtarla konuşması şu şekildedir:

Mahir Öğretmen: "*Köyde kalmamı isteyönüz mü?*"

Muhtar: "*He*".

Mahir Öğretmen: "*Bi şartla kalırım. Gız çocuklarını da mektebe yollarsanız kalırım. Kabul mü?*"

Muhtar: "*Kabul ettik gitti.*"

İki Dil Bir Bavul filminde öğrencilerin çoğunluğu Türkçeyi bilmemektedir. Emre Öğretmen Türkçe bilmeyen öğrencilere söylemek istediklerini Türkçe bilen öğrencilerin tercüme etmesini isteyerek sağlamaktadır. Emre Öğretmen'in ilk önceliğinin çocuklara Türkçe öğretmek olduğu aşağıdaki sözlerinden anlaşılmakta olup bu sözler öğretmenin toplumu dönüştürme çabalarına örnek olarak gösterilebilir.

"*Yani, durum ortada yani. Benim amacım da zaten bu sene ben onlara diyorum, sadece okuma yazmayı öğreteyim, hani bırak şeyi, neymiş, matematikmiş, hayat bilgisi falan filanmış. Bunları diyorum bırakayım ben, ben bunlara bu sene en azından Türkçeyi güzelce öğretiyim, okuyup yazsınlar, seneye diyorum, nasıl olsa bu alt yapıyla ben onlara bu sene kaybettiklerini önümüzdeki sene verebilirim.*"

Gönül Yarası filminde Nâzım Öğretmen'in okuldaki son gününde öğrencilere söylediği aşağıdaki sözleri de köyde mevcut olan kültürel anlayışı değiştirme kapsamında değerlendirilebilir.

"*...Para yok, pul yok deyip başlık parası için sizi evlendirebilir... İzin vermeyin... Size bizim kaderimiz budur, yapacak başka bir şey yoktur diyenlere inanmayın. Unutmayın kaderinizi alt edecek olan sizlersiniz...*"

Giyim tarzı açısından bakıldığında erkek öğretmenlerin görev yaptıkları yerlerde bulunan kişilere oranla daha modern oldukları görülmüştür. Diksiyon açısından *Hakkâri'de Bir Mevsim*, *Öğretmen* ve *Gönül Yarası* filmlerinde öğretmenlerin konuşmaları sade ve anlaşılırken *İki Dil Bir Bavul* ve *Mucize* filmlerindeki öğretmenlerde şiveli konuşmalar olduğuna rastlanılmıştır. Örneğin *İki Dil Bir Bavul* filminde Emre Öğretmen'in hem şiveli hem de argo içeren konuşmalarını aşağıdaki ifadelerinden anlıyoruz.

"Kitap okucan mı yazın?, Ne demek hayır lan!, Beğendin mi kız!, Ha, iyi mi, Lale değil lan... Hıh nane, Türkçe'den anlamıyorsunuz demi diyom, Oğlum, la, la (Bağırıyor) ya! Tamam, çıkın dışarı, çıkın hadi. Çık dışarı."

Mucize filminde Mahir Öğretmen'in şiveli konuştuğunu aşağıdaki ifadelerinden çıkartabiliriz.

"Çocukla hadi bakem ders yapcez, G yapcez, Aziz abinizle uğraşmeyediniz... Bakın çocukla Aziz abiniz artık bu derste bu sınıfta olacak."

Erkek öğretmenlerin giyim tarzının modern olması ve diksiyonlarının düzgün olması toplumsal dönüşüme olumlu katkı sağlayabilirken hem şive hem de argo içeren ifadeleri toplumsal dönüşümü sağlama açısından olumsuz göstergelerdir.

Toplumsal değişim kapsamında ele alınabilecek bir diğer konu ise öğretmenlerin görev yaptıkları yerdeki koşullar karşısında yaşadıkları çaresizlik durumudur. *Hakkâri'de Bir Mevsim* ve *Gönül Yarası* filmlerinde erkek öğretmenlerin görev yaptıkları yerde bulunan koşullardan dolayı çaresiz olduklarına dair sahneler bulunmaktadır. Bu çaresizlikler öğretmenlerin toplumsal değişimi gerçekleştirmede başarılı olamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Örneğin *Hakkâri'de Bir Mevsim* filminde öğretmen köye doktor getiremeyip çocukların ölümünü izleme çaresizliği içerisinde. Ayrıca öğretmenin aşağıdaki düşünceleri de çaresizliğini yansıtmaktadır.

"Sanki uzun yıllardan beri burda yaşıyorum. Yoksa burda mı doğdum ben. Burda mı öleceğim. Hiçbir şey şaşırtmıyor beni, adeta uyuştum, unuttum her şeyi. Her şeyi, geçmişimi, kentleri, insanların acılarını. Burda hayat böyle demişti Muhtar, burda işler bildiğin gibi değil diyor Halit. Umutsuzluğu bile unuttum."

Gönül Yarası filminde Nâzım Öğretmen'in köyden ayrılırken aşağıdaki düşünceleri de çaresizlik durumunu gösterir niteliktedir.

"Bir gecede köyler yakılmış. Anneler, babalar, çocuklar yok edilmişti ve ben her şeye seyirci kalmıştım. Gözlerimin önünde töre cinayetleri işlenmiş, salgın hastalıklar öğrencilerimi elimden almış, ben çaresiz ancak gözyaşı dökebilmişim. Tanrı bile bizden elini ayağını çekmiş, yalnızlığa terk etmişti hepimizi. Sonunda ya deli olacaktım ya da veli. Ben ne olduğumu bilmiyorum ama Alaca Köyü'nü terk ederken artık hayata dair öğrenilecek bir şeyim kalmadığına inanıyordum."

3.2.4. Kanaat Önderi Bağlamında Erkek Öğretmen

İncelenen *Hakkâri'de Bir Mevsim*, *Gönül Yarası* ve *Mucize* filmlerde erkek öğretmenlerin kanaat önderi olduklarına ilişkin sahneler belirlenmiştir. Örneğin *Hakkâri'de Bir Mevsim* filminde ismi film içerisinde hiç kullanılmayan ve köylü tarafından Hoca olarak hitap edilen öğretmenin görev yaptığı köyün muhtarı ikinci evliliğini yapmak istemektedir ve bu evliliğe ilk eşi Zazi'nin rızası yoktur. Zazi, eşini ikna edemeyince derdine derman bulacak kişi olarak öğretmenden yardım istemektedir. Farklı sahnelerde köylüler hasta olduklarında öğretmene başvurmakta ve öğretmenden kendilerine ilaç vermesini istemektedir. Bir sahnede ise çocukların hastalanıp bir bir öldüğü zaman öğretmenden onları muayene ve tedavi etmesi beklenmektedir. Öğretmen çocukları muayene eder, durumu kasabaya bildirip Bakanlık'a telgraf çekerek ilaç ve doktorun gelmesini talep eder.

Gönül Yarası filminde Nâzım Öğretmen'in köylü ile vedalaşma sırasında duasını esirgememesini söylediği Derviş Dede'nin öğretmene aşağıdaki ifadeleri söylemesi öğretmeni yapay bir kanaat önderi şeklinde gördüğüne işaret olarak gösterilebilir.

"Senin benim duama ihtiyacın yoktur hoca. Dede de sensin, derviş de... Sen bizim çocuklarımızın gerçek babasıdır. Sen öğretensin. Sen bizim dedemizsin."

Mucize filminde Mahir Öğretmen için muhtar ve oğlu arasında geçen aşağıdaki konuşmalar öğretmeni kanaat önderi olarak gördüklerini kanıtlar cinstendir.

"Baba muallim şih olmasın? Şihlerin yapamadığını yaptı, Vallahi baba muallim çok büyük bir zattır, şihlerde bile bu keramet yoktur. Benim karıyı acaba bir muallime mi göstersek... Belki benim de çocuğum olur."

Mucize filminin başka bir sahnesinde köy muhtarının öğretmeni işaret ettiği *"Bazı insanların kalbinin üzerinde gözü vardır. O gözle bakarlar dünyaya. O gözle görürler her bir şeyi."* şeklindeki cümleleri öğretmen imajını üst bir mertebeye gördüğünü, öğretmenden çaresizliklere çözüm üretmesini beklediğini ve öğretmeni kanaat önderi olarak benimsediğini göstermektedir.

3.2.5. Ekonomik Durum Açısından Erkek Öğretmen

Hakkâri'de Bir Mevsim, *İki Dil Bir Bavul* ve *Mucize* filmlerinde erkek öğretmenlerin ekonomik durum açısından sorun yaşamadığı ancak *Öğretmen* ve *Gönül Yarası* filmlerinde ekonomik sıkıntılar yaşadığı görülmektedir. *Gönül Yarası* filminde emekli olan Nâzım Öğretmen ekonomik sıkıntıları nedeniyle arkadaşının taksisini alarak gece taksicilik yapmaktadır. *Öğretmen* filminin temel konusunun ise Hüsnü Öğretmen'in yaşadığı ekonomik sıkıntılar olduğunu söyleyebiliriz. Yılın en iyi öğretmeni olarak seçilen Hüsnü Öğretmen bir maaş ve bir üst dereceye yükseltme ödülü kazanmakta, öğretmenlik yaptığı köyden İstanbul'a tayin edilmektedir. Hüsnü Öğretmen İstanbul'da geçinmek için okula çok uzak bir yerde ev tutmakta, yürüyerek okula gidip gelmekte ve seyyar satıcılık yapmaktadır. Bu ekonomik sıkıntılar sonucunda ise akıl sağlığını kaybetmektedir.

4. Sonuç ve Tartışma

Türk filmlerinde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından kadın ve erkek öğretmen imajlarının incelendiği bu çalışmada, kadın ve erkek öğretmenlere yönelik çoğunlukla benzer imajlar bulunduğu ve bazı farklılıkların da ortaya çıktığı belirlenmiştir. Benzerliklerden biri öğretmenlerin özgeci ve idealist davranışlar gerçekleştirmeleridir. İncelenen filmlerde hem kadın hem de erkek öğretmenlerin kendilerini eğitime adanmış olup öğrencilerine faydalı olabilme amacını benimsemeleri idealist olduklarını gösterebilmektedir. Ayrıca öğretmenler gerektiğinde fedakârlık yaparak öğrencilerin ve halkın yararına olacak davranışları herhangi bir karşılık beklemezsizin gerçekleştirerek özgeci davranışlar sergilemişlerdir. Yapılan çalışmalarda da filmlerde öğretmenlerin idealist karakterler olduğu belirtilmektedir (Akcan & Polat, 2016; Burbach & Figgins, 1993). İdealist öğretmenlerin özgeci davranışlar sergiledikleri söylenebilir. Çünkü idealist kavramı fedakârlık yapmayı içerirken (Can, Yıldırım, Bedir & Atalmış, 2019) özgecilik bir kişinin başka bir kişiye yardım etmek için fedakârlık yapmasını gerektirmektedir (Pavenkov, Pavenkov, & Rubtcova, 2015). Özgecilik hem öğretmenleri güdülemekte hem de öğretmenlik mesleğinin temel unsurlarından biri olarak görülmektedir (Onatır, 2008). Genellikle özgecilik, bencillik ve ödül beklentisi içermeyen özverili davranış anlamına gelmekte olup başkalarını önemsemek, onlar için endişelenmek ve onlara fayda sağlayan davranışlarda bulunmaktır (Friedman, 2016). Diğer yandan ideal bireylerin yetiştirilmesi ancak idealist öğretmenle mümkündür (Can ve diğerleri, 2019) ve toplumlar idealist bireylerle kalkınmaktadır. Özellikle öğretmeni sıradan bir insan haline getiren toplumlar yok olmaya mahkûmdurlar. Ayrıca eğitim sisteminin başarı oranı mevcut olan öğretmenle ideal öğretmen arasındaki farkın azalmasına bağlıdır (Yazıcı, 2016). Bu açıdan özgecilik ve idealistlik öğretmenlerde bulunması gereken özelliklerden biri olup incelenen filmler öğretmen adaylarına bu yönüyle katkı sağlayabilir.

Benzerliklerden biri de filmlerde hem kadın hem de erkek öğretmenlerin öğrenci disiplinini sağlarken sosyal pekiştirici kullanması ve ceza kullanımından uzak durmalarıdır. Bununla birlikte Feride Öğretmen'in ceza kullanımını hoş karşılamaması; Emre Öğretmen'in ceza kullanması, öğrencilere bağırması ve sert davranması farklılıklardan biridir. Öğrencileri ödüllendirmek için kullanılan pekiştirici, bir davranışın ileride gerçekleşme olasılığını arttırmak amacıyla verilen uyarıcıdır (Can, 2005). Sosyal pekiştirici; fiziki dokunma, mimikler, öğrenciye yakınlık gösterme, övgü vb. öğretmen davranışlarını içermektedir (Sezer, 2014). Ceza kullanmanın amacı ise sergilenen davranışının tekrarlanmasını engellemektir. Ceza kullanımı iki şekilde gerçekleşmektedir. Birinci tür cezada ortama istenmeyen bir uyaran ekleme, ikinci tür cezada ortamdaki istenen uyarıyı geri çekme durumu bulunmaktadır (Şafak, 2014). Emre Öğretmen'in öğrencilere tek ayaküstünde durma cezası vermesi, öğrencinin kulaklarını çekme tehdidinde bulunması, öğrencilere bağırması ve sert davranması birinci tür ceza kapsamındadır. Filmlerdeki öğretmenlerin sosyal pekiştirici kullanmaları, cezadan uzak durmaları ve cezayı hoş karşılamamaları öğretmen adaylarının olumlu, ceza kullanımı ise olumsuz etkileyebilir. Özellikle ceza kullanımının erkek öğretmen karakterinde meydana gelmesi erkek öğretmen adaylarının daha olumsuz etkilenmelerine neden olabilir. Filmlerde olumlu ve olumsuz öğretmen imajlarının olduğunu belirtilen Akcan ve Polat (2016) da öğretmenlerin ceza vermelerini olumsuz imaj örneği olarak ele almıştır. Diğer yandan öğretim sürecinde kalıcılığın sağlanmasında ödül ve ceza önemli bir role sahip olsa da (Yılmaz, 2007) her ikisi içsel motivasyonu olumsuz etkilemektedir. Özellikle ödül kullanımında dikkatli davranılması, cezanın öğrencilerde olumsuz tutum ve davranışlara yol açabileceği ve cezadan kaçınılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu açıdan ödül ve cezaya alternatif yaklaşımlar belirlenmelidir (Gündüz & Balyer, 2011). Bu yaklaşımları kullanan öğretmen temsillerine filmlerde yer verilmesi öğretmen adaylarının gelişimine olumlu katkı sağlayabilir.

Benzerliklerden bir diğeri de filmlerde hem kadın hem de erkek öğretmenlerin toplumu değiştirme çabalarının bulunmasıdır. İncelenen filmlerde kadın öğretmenler görev yaptıkları yerlerde sosyal, ekonomik ve kültürel; erkek öğretmenler ise kültürel açıdan toplumu değiştirme çabasındadırlar. Değişim temsilciliği, Cumhuriyet döneminden beri öğretmenlik mesleğinin bir parçası olarak görülmüş olup modern olan ve batı zihniyeti içerisinde yetiştirilen öğretmenin köye çağdaş değerleri taşıyarak köyü modernleşirmesi görevlerinden biri olarak belirtilmektedir

(Efendioğlu, 2013). Bu bağlamda öğretmen toplumsal dönüşümü sağlama aracı olarak görülmekte ve öğretmenden toplumsal ve kültürel dönüşümü gerçekleştirmeleri beklenilmektedir (Özden, 2015). Bununla birlikte filmlerde öğretmenlerin görsel açıdan da iyi bir imaja sahip olmaları (Akcan & Polat, 2016) toplumsal dönüşüme katkı sağlayabilir. İncelenen filmlerde kadın öğretmenlerin çoğunluğu ve erkek öğretmenlerin tümü giyim tarzları açısından modern olup bu yönleriyle topluma örnek olmaktadır. Diksiyon açısından ise bütün kadın öğretmenlerin ve erkek öğretmenlerin çoğunluğunun topluma örnek olduğu görülmüştür. Bazı erkek öğretmenlerin şive ve argo içeren ifadeleri toplumsal dönüşümü gerçekleştirme ve topluma örnek olma bağlamında olumsuz öğretmen imajı şeklinde değerlendirilebilir. Akcan ve Polat (2016) da öğretmenlerin zamanla bozulan konuşma biçimlerini olumsuz imaj örnekleri olarak ele almıştır.

Türk sinemasında öğretmenler çoğunlukla ideolojik misyonlar yüklenmiş olup Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisinin topluma benimsetilmesinde öncü rol oynayan kişilerdir (Barut, 2018). Bu durum eleştirel pedagoji ile ilişkilendirilebilir. Eleştirel pedagojiye göre eğitim bir taraftan egemen ideolojinin yeniden üretimini sağlarken diğer taraftan egemen ideolojinin değiştirildiği yerlerdir. Bu açıdan okullar hem baskı hem de özgürleşme alanı olarak görülmektedir. Eleştirel pedagojiyi savunan Freire toplumun yoksul kesimi olan köylülere odaklanarak okuma yazma öğretmenin daha demokratik ve eşit bir toplum oluşturma için gerekli olduğunu belirtmektedir. Eleştirel pedagojiye göre aydın kişi olarak görülen öğretmen gerçekliği deşifre ederek ona müdahale etmeli ve değiştirmelidir. Bunu yaparken de halkla iç içe olup halka yol göstermelidir (Sağiroğlu, 2013). İncelenen filmlerde öğretmenlerin köy halkına okuma yazma öğretme, demokratik değerleri benimsetme, yaşam koşullarını iyileştirme, bilinçlendirme gibi çabaları eleştirel pedagojiyle uyumludur.

Eleştirel pedagoğlar hakikat, güç ve adalet sorularıyla ilgilenen, statükoyu sorgulayan ve bağımsız düşünen öğrencilerin yetiştirilmesini vurgulamaktadır (Farrow, 2017). Bu konuda temel sorumluluk öğretmene aittir. Eleştirel pedagojiye göre öğretmenler ideolojilerin nasıl oluşturulduğunu belirleyerek mevcut sosyal ve psikolojik baskı biçimlerini devam ettirmek yerine bunları değiştiren sosyal uygulamaları ve süreçleri belirleyip yeniden oluşturabilirler (Giroux, 1983, akt. Peca, 2000). Bu bağlamda öğretmenler dönüştürücü entellektüeller olarak görülmektedir. Eğitim siyasal bir eylem olarak belirtilmekte olup öğretmenlerin öğrencileri eleştirel bilinç yeteneğine sahip ve toplumsal değişimi gerçekleştiren eylemciler olarak eğitmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Giroux & McLaren, 1986). Bu araştırmada incelenen *Gönül Yarısı* filminde Nâzım Öğretmen'in "...Para yok, pul yok deyip başlık parası için sizi evlendirebilir... İzin vermeyin... Size bizim kaderimiz budur, yapacak başka bir şey yoktur diyenlere inanmayın. Unutmayın kaderinizi alt edecek olan sizlersiniz..." şeklindeki sözleri öğrencilerde eleştirel bilinç oluşturma çabası ve öğrencilere toplumsal değişimi gerçekleştirme eyleminde bulunma çağrısı kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca *İki Dil Bir Bavul* filminde Emre Öğretmen'in öğrencilere Türkçeyi öğretmesi öğretmenin öğrencilerde değişim oluşturarak toplumsal değişimi gerçekleştirme çabasına örnek olarak gösterilebilir.

İncelenen filmlerde kadın öğretmenlerin mesleklerini icra ederken hem eğitime hem de kadına yönelik önyargılarla karşılaşması ve bunları değiştirme çabaları da toplumsal değişimi gerçekleştirme kapsamında ele alınabilir. Eğitime yönelik ön yargı, filmlerin Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında eğitimde yapılan değişime direnci yansıtmaları açısından değerlendirilebilirken kadına yönelik ön yargının kaynağını toplumsal cinsiyet olgusundan aldığı söylenebilir. Toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıktan ziyade toplum tarafından cinsiyetin algılanma şekliyle alakalı olarak kadına ve erkeğe yüklenen rolleri ve sorumlulukları belirtmektedir (Kutaniş & Çetinel, 2014). Toplumsal cinsiyet olgusunda kadına ev işleri ile çocuk bakma gibi ev içerisinde sorumluluk yüklenirken erkeğin temel sorumluluğu dışarda çalışarak eve ekme getirmektir (Parlaktuna, 2010). Toplumsal cinsiyet olgusunun geçmiş yıllarda günümüze oranla daha çok vurgulanmakta olduğu söylenebilir. Özellikle de kadınların çalışma hayatına girmesi ve çeşitli mesleklerde yer almasıyla günümüzde toplumsal cinsiyet algısının azaldığı ifade edilebilir.

Öğretmenin filmlerde değişim temsilcisi olarak gösterildiğini belirten Raimo ve diğerlerine (2002) göre genellikle öğretmenler kötülüklerle ve sınırlayıcı faktörlerle savaşan merkezi karakterler olarak filmlerde yer alırlar. Yazarlar bu durumun mesleğin zorluklarını gösterme mesajını vererek öğretmen adayları için anlamlı öğrenme olanağı sunduğunu belirtmektedir. Diğer yandan Scull ve Peltier (2007) filmlerde öğretmenlerin kısa bir sürede değişimi gerçekleştiren süper insan olarak gösterilme eğiliminin öğretmenleri sinematik meslektaşlarıyla rekabet etmeye zorlayarak onlara imkânsız bir sorumluluk yüklediğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda araştırmada toplumu değiştirme bağlamında filmlerde kadın ve erkek öğretmenlerin hem başarılarının hem de başarısızlıklarının gözlenmesi, hatta bazen çaresiz kaldıklarının belirlenmesi öğretmenlerin her zaman değişimi sağlayamayacağı mesajını içermesi açısından önemlidir.

Araştırmada incelenen filmlerde öğretmenlerin kendi kültürlerinden farklı ortamlarda öğretmenlik yaptıkları görülmüştür. Bu durumda öğretmenler yeni kültüre uyumda bazı sıkıntılar yaşayabilir. Bir bireyin yeni kültüre uyumu sırasında yaşadığı güçlükler Oberg tarafından ortaya konulan *Kültürel Şok Kuramı* ile açıklanmaktadır. Bu kurama göre birey farklı bir kültürle karşılaştığında stres yaşamaktadır. Bu stres nedeniyle bireyde bazı zihinsel ve duygusal rahatsızlıklar oluşmaktadır. Bireyin yaşamış olduğu bu hızlı kültürel değişim haz aldığı psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını belirsizleştirmektedir. Birey yalnızlık hissi, kaygılanma ve çevresindeki durumlara aldırma gibi

karmaşık duygular içerisinde olabilmektedir (Güçlü, 1996). İncelenen filmlerde de öğretmenlerin kültürel şok nedeniyle bu tür rahatsızlıklarına şahit olmaktadır. Örneğin *Hakkâri'de Bir Mevsim* filminde öğretmenin “Hiçbir şey şaşırtmıyor beni, adeta uyuştum, unuttum her şeyi. Her şeyi, geçmişimi, kentleri, insanların acılarını.”, *Gönül Yarası* filminde Nâzım Öğretmen’in “Tanrı bile bizden elini ayağını çekmiş, yalnızlığa terk etmişti hepimizi. Sonunda ya deli olacaktım ya da veli.” şeklindeki düşünceleri kültürel şok nedeniyle yaşadıkları psikolojik rahatsızlığı gösterebilir. Ayrıca öğretmenler kültürel farklılık nedeniyle mesleklerini gerçekleştirirken bazı zorluklar da yaşamışlardır. Örneğin *İki Dil Bir Bavul* filminde Emre Öğretmen Kürtçe bilmemekte, öğrenciler ise Türkçe bilmemektedir. Emre Öğretmen öğrencilerle iletişim konusunda sorun yaşamaktadır. Bu durum Emre Öğretmen’in önceliğinin öğrencilere Türkçe öğretmek olup müfredat konularını öğretmeyi ertelemesine neden olmuştur.

Bir diğer benzerlik de filmlerde öğretmenlerin kanaat önderi olarak görülmesidir. İncelenen filmlerde hem kadın hem de erkek öğretmenler köydeki sorunların çözümünde liderlik rolü üstlenmiş, önemli konularda danışılan ve yardım beklenen kişiler olmuşlardır. Çebi (2012), çalışmasında bir toplumda etkin ve saygın konumlarda bulunan ve toplumun ekonomi, sanat, siyaset vb. alanlarıyla ilgili çalışmalarında söz sahibi olan toplumsal seçkinleri kanaat önderleri olarak belirtmektedir. Bu gayri resmi görev, 442 Sayılı Köy Kanunu’nun öğretmenini köy imamı ile beraber köyün ihtiyar meclisinin daimî azası olarak tanımlamasıyla verilmiş ve öğretmenin liderlik görevi yasallaştırılmıştır (Turan, 1984, akt. Efendioğlu, 2013). Bu yasal statü Köy Enstitüleri’nin temel hedefi olan eğitimin yanı sıra teknoloji, sağlık, zirai üretim konusunda da donanımlı köy öğretmeni yetiştirme düşüncesi ile paralellik göstermektedir (Özpinar, 2008).

İncelenen filmlerde ortaya çıkan benzerliklerden bir diğeri bazı öğretmenlerin ekonomik sıkıntı yaşamalarıdır. Hatta *Öğretmen* filminin temel kurgusu öğretmenin yaşadığı ekonomik sıkıntılardır. Bu durum öğretmen adaylarının olumsuz etkilenmesine sebep olabileceğinden olumsuz bir imaj olarak değerlendirilebilir. Olumsuz imajlar öğretmen adaylarını öğretmenlik mesleğine girmekten caydırabilir (Beyrbach, 2005). Filmlerdeki öğretmen imajlarını inceleyen Burbach ve Figgins (1993) de göreve yeni başlayan öğretmenlerin sorunlarla mücadele ettiklerini, öğrencilerin başarılı olmaları için ne gerekli ise onu yapacaklarını ve kendilerini öğretmeye adanmış olduklarını belirtilen filmlerde mesleğe adanmış, idealist ve şefkatli olarak çizilen imajların olumlu olmasına karşın kötü çalışma koşulları, düşük maaş ve ödüllendirilmenin yetersizliği mesajlarını vererek bireylerin öğretmenliği seçmesini engelleyebileceğini vurgulamaktadır.

Bu araştırma eğitim ve öğretmen temalı Türk filmlerinde öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-toplum ilişkisi ve ekonomik durum açısından kadın ve erkek öğretmen imajlarında çoğunlukla benzerliklerin olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda sinema filmlerinde sunulan öğretmen imajlarında belirlenen ölçütler açısından cinsiyetin ayırt edici bir unsur olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte sinema filmlerinde hem olumlu hem de olumsuz öğretmen imajlarının bulunduğu görülmüştür. Belirlenen olumlu imajlar öğretmen adaylarının uygun mesleki davranışları geliştirebilmelerinde rol model olabilecek davranışlar, olumsuz imajlar ise kaçınmaları gereken davranışlar olarak katkı sağlamaktadır. Öğretmen adaylarının filmleri mesleki açıdan eleştirel bir şekilde izlemeleri gerekmektedir. Ayrıca bu araştırma, öğretmen adaylarının yetiştirilme sürecinde sinema filmlerinden yararlanacak olan akademisyenlerin film seçiminde daha seçici olmaları gerektiği konusunda katkı sağlamıştır. Akademisyenler filmlerde sunulan öğretmen davranışlarının eleştirisini öğretmen adaylarıyla birlikte yapıp öğretmen adaylarının uygun olan mesleki davranışları geliştirebilmeleri konusunda yardımcı olabilirler. Film yapımcıları öğretmen temasının ele alındığı filmlerde sunulan öğretmen imajlarını öğretmen adaylarının mesleki gelişimini sağlayabilecek ve olumlu mesleki tutum geliştirmelerine katkıda bulunacak şekilde sunmaya dikkat etmelidirler. Bununla birlikte filmlerin öğretmen adaylarına yararlı olabilmesi için gerçekçi ortamlarda öğretmenleri tasvir etme sorumlulukları bulunmaktadır (Raimo ve diğerleri, 2002). Öğretmenlerin rolleri ve sorumlulukları geçmiş dönemlere göre farklılık göstermektedir. Bu açıdan filmlerde öğretmen imajları çizilirken değişen bu roller ve sorumluluklar dikkate alınmalıdır. Filmlerde öğretmenlerde bulunması gereken özelliklere, rollere ve sorumluluklara yer veren ve örnek rol modeli olabilecek öğretmen temsilleri yansıtılabilir.

Bu araştırmada yabancı filmler incelenmemiştir. Yabancı filmlerde kadın ve erkek öğretmen imajları öğretmen-öğrenci, öğretmen-toplum ve ekonomik durum açısından incelenerek elde edilen sonuçlar bu araştırma ile karşılaştırılabilir. Böylelikle farklı toplumsal bağlamlarda cinsiyet açısından söz konusu ölçütlerde öğretmen imajları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulabilir. Ayrıca bu araştırmada öğretmen imajı öğretmenlik mesleği bağlamında incelenmiş olup toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmemiştir. Toplumsal cinsiyet açısından öğretmen imajları incelenerek farklılıklar ortaya konulabilir. Araştırmada sadece 8 adet Türk filmi incelenmiştir. Daha fazla sayıda film incelenerek benzer bir çalışma yapılabilir. İncelenen filmlerde geçmişten günümüze kadın ve erkek öğretmenlerin genel imajları ortaya konulmuş olup dönemsel bağlamda karşılaştırma yapılmamıştır. Kadın ve erkek öğretmen imajlarında meydana gelen değişimler dönemsel bağlamda incelenerek karşılaştırma yapılabilir. Ayrıca filmlerde eğitim ortamları farklı konu bağlamında önemli veriler içermektedir. Bu açıdan filmlerin farklı konu bağlamlarında incelenmesi alan yazına katkı sağlayabilir. Örneğin filmler öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-

yönetici ilişkisi, yöneticilerin liderlikleri, veli profilleri, okul-toplum ilişkileri, öğretim yöntem ve teknikleri, öğretmenin sınıf yönetimi biçimleri, öğrenci profilleri vb. konular açısından incelenebilir.

Kaynakça

- Akcan, E., & Polat, S. (2016). Eğitim konulu Türk filmlerinde öğretmen imajı: Öğretmen imajına tarihi bakış. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 22(3), 293-320. doi: 10.14527/kuey.2016.012.
- Akıncı-Yüksel, N. A. (2015). Kültürel bir ürün olarak Türkiye’de sinema filmlerinde okul, öğretmen ve öğrenci temsilleri. *Global Media Journal TR Edition*, 6(11), 1-17.
- Altınbaş, Ş., & Gündüz, M. (2018). Türk sinemasında eğitim içerikli filmlerde okul yöneticisi tasviri. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 9(18), 53-76.
- Altunbay, M., & Alaca, J. (2021). Öğretmen temalı filmlerde sunulan “ideal öğretmen” modeli. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 409-422. doi: 10.37669/milliegitim.685711
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A.
- Barut, H. (2018). *Türk ve dünya sinemasında harika öğretmen miti*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beyerbach, B. (2005). The social foundations classroom: Themes in sixty years of teachers in film: Fast times, dangerous minds, stand on me. *Educational Studies*, 37(3), 267-285. doi: 10.1207/s15326993es3703_5.
- Birkök, M. C. (2008). Bir toplumsallaştırma aracı olarak eğitimde alternatif medya kullanımı: Sinema filmleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-12. doi: 10.14687/ijhs.v5i2.574.
- Burbach, H. J., & Figgins, M. A. (1993). A thematic profile of the images of teachers in film. *Teacher Education Quarterly*, 20(2), 65-75.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, N., Yıldırım, N., Bedir, G., & Atalmış, E. H. (2019). İdealist öğretmen ölçeği’nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 405-418. doi: 10.18026/cbayarsos.628634
- Can, Ş. (2005). Öğretme-öğrenmede ipuçları ve pekiştireçlerin rolü. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 97-109.
- Crume, M. A. T. (1988). *Images of teachers in novels and films for the adolescent, 1980-1987*. Unpublished doctoral dissertation, University of Florida.
- Çak, Ö. (2020). *Türk sinemasında öğretmen imajı ve öğretmenlik mesleğinin tarihsel süreç çerisinde dönüşümü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Çebi, M. S. (2012). Yeniliklerin yayılmasında sosyal taklidin ve kanaat önderlerinin işlevsel önemi: Gabriel Tarde’ın sosyal taklit teorisi açısından bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 34, 1-18.
- Efendioğlu, E. (2013). *Türk sinemasında öğretmen imajı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Farhi, A. (1999). Hollywood goes to school recognizing the superteacher myth in film. *The Clearing House*, 72(3), 157-159. doi: 10.1080/00098659909599618.
- Farrow, R. (2017). Open education and critical pedagogy. *Learning, Media and Technology*, 42(2), 130-146. doi: 10.1080/17439884.2016.1113991.
- Friedman, I. A. (2016). Being a teacher: Altruistic and narcissistic expectations of pre-service teachers. *Teachers and Teaching*, 22(5), 625-648. doi: 10.1080/13540602.2016.1158469.
- Gilbert, L. A. (2014). *Cinematic representations of female teachers: A narratological analysis of mise-en-scene in recent Hollywood films*. Unpublished doctoral thesis, Northern Illinois University.
- Giroux, H.A., & McLaren, P. (1986). Teacher education and the politics of engagement: The case for democratic schooling. *Harvard Educational Review*, 56(3), 213-238.
- Güçlü, N. (1996). Yabancı öğrencilerin uyum problemleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 101-110.
- Gündüz, Y., & Balyer, A. (2011). Eğitimde ödül ile cezanın yeri ve buna ilişkin alternatif yaklaşımlar. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(40), 10-23.
- Kaşkaya, A., & Çavuşoğlu, F. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarında eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi: Okul ve öğretmen içerikli sinema filmleri uygulaması. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(3), 842-861. doi: 10.15345/iojes.2017.03.018.

- Kaşkaya, A., Ünlü, İ., Akar, M. S., & Sağırılı, M. Ö. (2011). Okul ve öğretmen içerikli sinema filmlerinin öğretmen adaylarının mesleki tutumlarına ve öz yeterlik algılarına etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 1-19.
- Koçak, A., & Arun, Ö. (2006). İçerik analizi çalışmalarında örneklem sorunu, *Selçuk İletişim*, 4(3), 21-28.
- Kontas, H. (2016). The effect of an education-themed movie on the academic motivation of teacher candidates and their attitude towards teaching profession. *Journal of Education and Training Studies*, 4(6), 93-103. doi: 10.11114/jets.v4i6.1483.
- Kutanis, R. Ö., & Çetinel, E. (2014). Kadınların sessizliği: Devlet okullarındaki kadın öğretmenler üzerine bir araştırma. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 153-173.
- McCullick, B., Belcher, D., Hardin, B., & Hardin, M. (2003). Butches, bullies and buffoons: Images of physical education teachers in the movies. *Sport, Education and Society*, 8(1), 3-16. doi: 10.1080/1357332032000050033.
- Mckelvey, C., & Speare, J. (2015). Teachers watching teachers: Exploring the influence of films on emergent teacher identities. *International Journal of Multidisciplinary Comparative Studies*, 2(1), 74-87.
- Mutağçılar, I. (2008). *Özgeçelik kavramının tarihsel gelişimi ve öğretmen özgeçiliği üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nederhouser, D. D. (2000). *Reel teachers: A descriptive content analysis of the portrayal of American teachers in popular cinema*. Unpublished doctoral dissertation, Northern Illinois University.
- Onatır, M. (2008). *Öğretmenlerde özgeçelik ile değer tercihleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Oruç, Ş., & Sarıbudak, D. (2015). Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin eğitim içerikli filmlerin eğitim ortamlarına etkisine ilişkin görüşleri. *International Journal of Field Education*, 1(1), 19-41.
- Özden, B. A. (2015). Erken Cumhuriyet döneminde öğretmenlik mesleği ve öğretmen kimliği. *Kebikeç*, 40, 7-20.
- Özpinar, M. (2008). *Köyde görev yapan sınıf öğretmenlerin sorunları (Aydın ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın analizi. *Ege Akademik Bakış*, 10(4), 1217: 1230.
- Pavenkov, O., Pavenkov, V., & Rubtcova, M. (2015). The altruistic behavior: characteristic of future teachers of inclusive education in Russia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 187, 10-15. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.03.003.
- Peca, K. (2000). Critical educational administration: Research, theory and practice. Portales, New Mexico: Eastern New Mexico University. [ERIC Number: ED 455564].
- Raimo, A., Devlin-Scherer, R., & Zinicola, D. (2002). Learning about teachers through film. *The Educational Forum*, 66 (4), 314-323. doi: 10.1080/00131720208984850.
- Sağıroğlu, N.A. (2013). Özgürleştirici eğitim arayışları: Köy enstitüleri ve eleştirel pedagoji okulu. *Amme İdaresi Dergisi*, 46(1), 81-98.
- Scull, W. R., & Peltier, G. L. (2007) Star power and the schools: Studying popular films’ portrayal of educators. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 81(1), 13-17. doi: 10.3200/TCHS.81.1.13-18.
- Sezer, G. O. (2014). *İpuçları ve dönütlerle öğretmen ödülleri artıranın uygun olmayan ilköğrenci davranışlarını azaltmadaki etkililiği*. Yayımlanmamış doktora tezi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Şafak, P. (2014). Davranışçı öğrenme kuramı. S. Büyükalan Filiz (Ed.). *Öğrenme öğretim kuram ve yaklaşımları* içinde (s. 25-44). Ankara: Pegem Akademi.
- Tan, C. (2006) Philosophical reflections from the silver screen: Using films to promote reflection in pre-service teachers. *Reflective Practice*, 7(4), 483-497. doi: 10.1080/14623940600987080.
- Trier, J. D. (2001). The cinematic representation of the personal and professional lives of teachers. *Teacher Education Quarterly*, 28(3), 127-142.
- Turin, O. (2019). Gender differences in the portrayal of Jewish teachers in Israeli films made before and after the establishment of the state, 1932-1956. *Nashim: A Journal of Jewish Women’s Studies & Gender Issues*, 34, 77-97. doi: 10.2979/nashim.34.1.04.
- Ulutaş, E. (2015). *Toplumsal bir tip: Kanaat önderi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yakar, H. G. İ. (2013). Sinema filmlerinin eğitim amaçlı kullanımı: Tarihsel bir değerlendirme. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 21-36.

- Yalanız, Y. (2018). Sinemaya konu olan eğitim sistemlerinin örgütsel ve yönetsel sorunları. *TRT Akademi*, 3(5), 138-163.
- Yazıcı, E. (2016). Olan-olması gereken perspektifinden bir medeniyet inşacısı ve eğitim emekçisi olarak öğretmen. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 7(13), 147-162.
- Yetişkin, E. (2010). Güncel politik sinemayı yeniden düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(2), 95-116.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, N. (2007). *Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi disiplini sağlamada kullandıkları ödül ve ceza yöntemlerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yurdigül, A. (2014). Eğitim olgusunun sinematografik anlatıdaki yeri üzerine bir yaklaşım denemesi (Bal filmi örneği). *Ekev Akademi Dergisi*, 18(60), 487-502.